

folklor/edebiyat

halkbilim • iletişim • antropoloji • arkeoloji • sosyoloji • müzikoloji • tarih • edebiyat

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

ISSN 1300-7491 CİLT: 12 SAYI: 46 2006/2

Sahibi: UEM (ULUSLARARASI Eğitim-Öğretim, Basın-Yayın Ltd. Şti.) adına Serhat K. Turan
Genel Yayın Yönetmeni : Metin Turan
• metin_turan2001@yahoo.com

Sorumlu Yazışleri Müdürü : Dr. Faruk Güçlü Düzelti: Kafiye Yınanç

Kapak Fotoğrafi: Ara Güler

Akademik Danışma ve Hakem Kurulu

- Prof. Dr. Ahmet Gökbel (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman Öztürk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Asker Kartarı (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ata Atun (Yakın Doğu Üniversitesi)
Prof. Dr. Celil Gariböglü Nagiyev (Bakü Asya Üniversitesi)
Prof. Dr. Edip Günay (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Erman Artun (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Esmâ Şimşek (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Fuat Bozkurt (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülsün Parlar (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Özdemir (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Haşim Karpuz (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Başgöz (100. Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Tomanbay (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Öztürk (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir Onur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Ölmez (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhan Bali (Kültür Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Namık Açıkgöz (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuran Elmacı (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Oktay Belli (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Taner Timur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuna Ertem (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tülay Uğuzman Er (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Zafer Onler (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Birsen Karaca (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. F. Belkıs Kümbetoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Hande Birkalan (Yeditepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhtar Kutlu (Ankara Üniversitesi)

Temsilcilikler: Antalya: Ali Aksüt, İstanbul: Vural Yıldırım - Ayhan Aydın, Kars: Sait Küçük,
Kayseri: Bayram Durbilmez

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi

Hatay Sokak 9/19, 06410 Kızılay-Ankara Tel: (312) 425 39 20 Belgeç : (312) 417 57 23
www.folkloredebiyat.org E-posta: folkloredebiyat@superonline.com

Abone Kosulları

Türkiye için Sayısı: 15 YTL • Yurtiçi Yıllık (Postalama ücreti dahil): 80 YTL
Eski Aboneler ve Öğrencilere Sayısı: 10 YTL • Yıllık (Postalama ücreti dahil) : 40 YTL
Avrupa için Sayısı: 15 EURO • Yıllık Abone Bedeli (Postalama ücreti dahil): 60 EURO
Amerika için Sayısı: 15 \$ • Yıllık Abone Bedeli (Postalama ücreti dahil): 80 \$

Abone bedelinin Metin Turan adına 104233 numaralı posta çeki hesabına ya da Yapı Kredi Bankası Meşrutiyet Şubesi'ndeki Uluslararası Eğitim-Öğretim Ltd. Şti'nin 1023733-9 numaralı hesaba yatırılarak, dekontun adresimize gönderilmesi gereklidir. (Abonelerimiz yıl içindeki fiyat artışlarından etkilenmezler.)

folklor/edebiyat'ta yayımlanan yazılar

MLA Folklore Bibliography içinde kaydedilmektedir.

Teknik Hazırlık ve Baskı: Uluslararası Eğitim Öğretim Ltd Şti., Başkent Klîşe & Matbaacılık, Ankara
yerel süreli yayın

MESÎHÎ DİVANİ'NDA YER ALAN ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ UNSURLAR*

H. Dilek Batislam**

Mesihî divan şiirinin gelişme dönemi olarak kabul edilen 15. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış daha çok âşıkane, rindâne şiir tarzını benimseyerek bu tarzda şiirler yazmıştır. Mesihî'nin bu tarz şiirler yazmasında lirik şiirin dönemin şairleri arasında ilgi görmesinin yanı sıra Mesihî'nin yaradılışının da etkisi olmuştur. Divan şiirinin geleneksel konularından insanoğlunun boş hayat çabası, kaderin değişmezliği, dünyanın geçiciliği, hayatın elden geldiği kadar iyi değerlendirilmesi gerektiği, aşkın verdiği sarhoşluk v.b. konular Mesihî'nin şiirlerinde sıklıkla işlediği konulardır (Mengi, 1995: 4 vd.). Bu konulara ek olarak Mesihî'nin şiirlerinde ölüm ve ölümlle ilgili unsurlara da sıkça yer verdiği görülür.

Mesihî Divanı ölüm ve ölümlle ilgili kimi unsurlar bakımından zengin olduğu için söz konusu divan üzerinde çalıştık. Bu çalışmada Mesihî Divanı taranarak, divanda bulunan ölüm ve ölümlle ilgili kelime ve tamlamalar, örnek beyit ve gazeller belirlenmiş, seçilen örneklerden yola çıkılarak Mesihî Divanı'nda ölümlle ilgili kelimelerin nasıl kullanıldığı, şairin şiirlerinde ölüme dair hangi düşünce inanç, gelenek ve âdetlere yer verdiği araştırılmıştır. Ayrıca örneklerden yararlanılarak dönemin yaşamına ve inançlarına ait ipuçları ortaya konmaya çalışılmıştır.

* 25-26 Kasım 2004 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin İstanbul'da düzenlediği Uluslar arası Türk Kültüründe Ölüm Sempozyumunda sunulan bildirinin makale haline getirilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Divan şairleri özellikle mersiyelerde, manzum ölüm tarihleri ve mezar kitabelerinde ve diğer kimi şiirlerinde ölüm ve ölümlle ilgili düşüncelere, inançlara, âdetlere ve uygulamalara yer vermişlerdir (Yeniterzi, 1999: 116 v.d.). Ölümle ilgili şiirler arasında önemli bir yere sahip olan mersiyelerde, gerçekleşen bir ölüm olayı sonrasında ölenin ardından duyulan üzüntü, ölenin iyi yönlerinin anlatılması, kadere razı olunması, dünyanın geçiciliği, ölenin yakınlarına sabır ve metanet dilenmesi gibi konular işlenir. Mersiyelerde ayrıca feleğe sitem, dünya ve ahirete bakış, matem, dua ve iyi dilekler de yer alır (İsen 1994:3).

Mersiyelerin dışındaki şiirlerde özellikle; gazellerde mezar, ölüm, ölümle ilgili çeşitli inanç ve âdetlere yer verilmekle birlikte (Batislam, 1999: 271-287), ölüm teması daha çok âşık-sevgili-rakip ilişkisi bağlamında işlenmiştir. Âşık daima aşk derdi yüzünden ölmek üzeredir, sevgiliye ölmeden kavuşması mümkün değildir. Sevgilinin âşığı terk etmesi canın bedenden ayrılması gibidir, bu nedenle sevgiliye kavuşamayan âşık kendisini ölüme hazırlamalıdır. Sevgiliye gelince onun ölümü ne istenilir ne de böyle bir şey mümkündür. Rakip ise, ölmesi en çok istenilen kişidir, onun ölümü âşığa rahat bir nefes aldıracaktır (Batislam, 2003: 198).

Hemen her divan şairinin şiirlerinde çeşitli şekillerde rastladığımız ölümle ilgili duygu ve düşüncelerin işlenişi gerek mersiyelerde gerekse farklı nazım şekilleriyle yazılmış kimi şiirlerde olsun daha çok İslâm inancı ve tasavvuf anlayışı çerçevesinde şekillenmektedir. Kur'an'da Ankebût sûresinin 57. ayetinde "Herkes ölümü tadacaktır", İsrâ sûresinin 99. ayetinde de "Allah onlar için de bir son biçti" denilir. İslâm dinine göre bu son dünyadaki hayatın sonudur. Öbür dünyada, sonsuza kadar yaşanacaktır. Ölünen ahret hayatı mezara indirilmesiyle başlar. Ölen insanın vücudu belli bir süre sonra mezarında çürüyüp yok olur. Fakat ruhu sonsuza kadar yaşamaya devam eder. Mezarda rahat edecek ya da azap çekecek olan insanın ruhudur. İnsan kıyamet gününde yeniden bedenine sokulacak ve ayağa kaldırılacaktır. Öldükten sonra dirilme İslâm'ın temel inançlarından biridir (Hançerlioğlu, 1984: 458; Toprak, 1997:19-24).

Tasavvufta ise, ölüm nefsin hevâ ve hevesinin kökünü kazımaktır. Nefsin canı bu hevâ ve hevestir. Onu maddî hazlara ve bedenî zevklere yönelten hevâ ve hevesin yok edilmesi nefsin ölümü anlamına gelir. Ölmeden evvel ölmek budur. Nefsi öldürmek için açılan savaşa cihâd-ı ekber denir. Tasavvufta ölümün çeşitleri vardır. Bunlar: Beyaz ölüm: Nefsi aç ve susuz bırakmak; Kara ölüm: Halkın ezâ ve cefâsına katlanmak; Kızıl ölüm: Nefse muhalefet etmek; Yeşil ölüm: Yama üstüne yama dikmektir. Ölüm ayrıca, Mevt-i tabîî: İnsanın eceli gelince ruhunu teslim etmesi, canın bedenden çıkması; Mevt-i irâdî, Mevt-i ihtiyârî: İrâdeli ölüm, nefsin ölümü, nefsin sözünün dinlenmemesi ve etkisiz hale getirilmesi olmak üzere ikiye ayrılır. Bazı mutasavvıflar doğal ölümü sevinçle karşılar. Ölenin ruhunun dostu olan Rabb'ine ulaştığını düşünürler. Ölümü beden zincirinden kurtulma, mutlak varlıkta fânî olma ve Rahman'a kavuşma olarak algırlar (Uludağ, 1996: 364 v.d ; Aykut, 2004: 200 v.d.).

İslâm inancı ve tasavvufun ölüme bakışı divan şairlerinin ölümle ilgili duygu ve düşüncelerinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Bu nedenle ölüm bir yok oluş değil bir başka âlemde yeniden var olmak olarak kabul edilmiştir. Ölüm kabullenilmesi gereken bir yaşam gerçeği olarak görülmüştür. Mutasavvıflar ise, ölümü asıl, gerçek sevgiliye (Tanrı) kavuşma olduğunu düşünerek sevinçle karşılamışlardır. Söz konusu bakış açısı

sı divan şairlerini ve onların ölüme bakışlarını, ölümlerle ilgili düşüncelerini de belirlemiştir.

İncelediğimiz 15. yüzyıl divan şairi Mesîhî'nin Divanı'nda ölüm konusunun işlendiği yek ahenk gazel olarak kabul edebileceğimiz dört gazel bulunmaktadır. Bu gazellerden üçü "öldürür"(G.91, s.175-176), "ecel"(G.147, s.211-212), "ölüyörün (ölüyörüm)" (G.194, s.242) rediflidir. Dördüncü gazelin (G.153, s.215) redif kelimesi ölümlerle ilgili olmamakla birlikte bu gazelde de ölüm konusu işlenmektedir. "Öldürür" redifli birinci gazelde şair, sevgilinin âşığı öldürücü tavır ve davranışlarından söz eder. "Ecel" redifli ikinci gazel ecelin özellikleri üzerine kurulmuştur. Bu özellikler ecelin ne zaman geleceğinin, nasıl geleceğinin bilinmediği ve ecelden kaçılmasının mümkün olmadığı v.b. özelliklerdir. "Ölüyörün (ölüyörüm)" redifli üçüncü gazelde ise, âşık ölmek üzere olduğundan ve içinde bulunduğu, aşk derdinin dayanılmazlığından ve sevgilinin ölmek üzere olmasına rağmen kendisine ilgi göstermediğinden dert yanar. Dördüncü gazelde, âşık sevgiliye duyduğu hasretle ölüm anında bile onun adını anmaktan vazgeçmeyeceğini, sevgili yüzünden aşk derdiyle öleceği için, aşk şehidi olup yüzünün aklığın kefeninin şahit olacağını söyler. Doğrudan ölüm ve ölümlerle ilgili unsurları içermeleri bakımından söz konusu gazeller dikkate değer örneklerdir. Şair, sadece bu gazelerde değil diğer gazellerin bir çok beytinde de ölümlerle ilgili kimi unsurlara sıklıkla yer vermiştir. Ölümlerle ilgili dört gazel dışında Mesîhî Divanı'nda 136 beyitte de ölümlerle ilgili düşüncelere çeşitli şekillerde yer verilmiştir. Divan'da en çok kullanılan ölüm ve ölümlerle ilgili kelime ve tamlamalarla bunlardan birden çok kullanılanların kullanım sıklıkları aşağıda verilmiştir:

Cân al-; cân alıcı; cân at-; cân çekişmek; cân ugurla-; cân vir- (8); cânandan geç-; cânını acısından öl-; cânını bedensiz görmek; cânı çık-; cânı git-; cânı nişân it-; cânına rahmet di-; cânını al-(3); ceys-i ecel; çâh-ı kabre koy-; da'vi-i katl; defn it-; derd-i cânandan öl-; dest-i ecel (2); ecel; ecel iriş-; ecel şerbeti içmek; eceli gel-; efsûn-ı ecel; hâk eyle-; hâk ol- (2); hâk-i lahad; hindû-yı ecel; 'İşk şehidi; jeng-i ecel; kabir (12); kabre ilet-; kabre koy-; kal'a-i kabr; kanını iç- (3); kara giy-; karayer kaç-; katl (3); katl it- (3); katl-i merdüm; katlüne niyet et-; katlüne niyet eyle-; kefen (7); kefen gibi yüzü ak olmak; kim ölüp kim kala sağ; korkudan ölmek; kurban kıl-; mâtem; merg; merhûm; mevt (2); meyi merg; mezar (3); mürde (3); mürdeler; öl- (11); öldü; öldüğüne (3); öldüğümde; öldür- (14); öldürdi (2); öldüresin; öldüreyidi; öldürmege; öldürür; öldürürsen; ölice (6); ölince (3); ölmege; ölmez; ölüm gibi çağırarak; ölüm şerbetlerini vir-; ölüm (4); ölümle korkut-; öldürdi; öldürem; öldürse (2); ömri gülünü hâk ile yeksân et-; seng-i mezar; sin; şehid (3); şehid et- (2); şehid eylemek; şerbet-i ecel; şeyh-i ecel; taseden öl-; ten yire girmek; toprag ol-; yolunda ölmek ; zulemât-ı lah(i)d¹.

Yukarıda kullanım sıklıklarıyla birlikte alfabetik olarak sıralanan kelime ve tamlamalara baktığımızda söz varlığının belirli kelime ve kavramlar etrafında toplandığını görmekteyiz. Mesîhî'nin kullandığı ölümlerle ilgili kelime ve tamlamalar arasında deyimler de önemli bir yer tutmaktadır. Bunların büyük bir kısmı günümüzde de kullanılmaktadır. Şairin en sık kullandığı kelimeler "ölmek" ve "öldürmek" özellikle bu iki

¹ Kullanım sıklıkları verilen ölümlerle ilgili kelimelerin imlâsında, alıntılar yapıldığı, orijinal metnin dil ve imlâ özelliklerini yansıtan çeviri metne bağlı kalmıştır.

kelimenin hemen bütün çekimlerini sıklıkla görmek mümkün. Ayrıca "can" kelimesinin içinde bulunduğu deyimler, toprak, kabir, katl, ecel, kefen ve şehitlikle ilgili kelime ve tamlamalar da oldukça sık kullanılmalarıyla dikkat çekmektedirler. Divan şairi Mesîhî'nin şiirlerinde yukarıda da sıraladığımız gibi ölümle ilgili kelimelerin çeşitliliği ve kullanım sıklığı geçmişteki kültür ve düşünce hayatımızda ölümün ne kadar geniş ve önemli bir yer tuttuğunun göstergesidir.

Mesîhî Divanı'nda ölümle ilgili kelimeler ve bunların kullanımına dair verdiğimiz bilgilerin ardından konuyla ilgili beyit örneklerine geçebiliriz. Divandan seçtiğimiz aşağıda vereceğimiz örnek beyitlerde şairin ölümüne dair hangi düşüncelere, nasıl yer verdiğini görebiliriz. Diğer bir çok divan şairinin şiirlerinde olduğu gibi Mesîhî Divanı'nda da ölümle ilgili unsurlar arasında sevgili ve onun çektiği çeşitli eziyetler yüzünden âşığın ölecek duruma gelmesiyle ilgili örnekler oldukça çok yer tutmaktadır. Âşık sevgiliden ayrı kaldığı için ya da onun eziyetleri yüzünden ölmek üzeredir. Örneğin;

Lebûn dirgürmege cânlar virürken

Gözün katlûme her dem niyet eyler (G.65, b.5, s.157)²

"Dudağın diriltmeye can verirken gözün her an öldürmeye niyet eyler" beytinde sevgilinin dudağının diriltici, gözünün ise öldürücü olduğu söylenir.

Hancer gibi her kim ki iki yüzlülük ide

Emr it anı öldürsün iki çeşm-i siyâhuñ (G.140, b.3, s.207)

"Her kim ki hançer gibi iki yüzlülük ede, emret iki siyah gözün onu öldürsün" diyen şair, sevgilinin gözünün öldürücü olduğuna dikkat çeker.

Okuñla öldüğüne gönül mürği şâd olur

Kim perr-i tîrûñ ile Sırâtı uçar geçer (G. 56, b.3, s.151)

"Gönül kuşu okunla öldüğüne mutlu olur. Çünkü okunun kanatlarıyla Sırat Köprüsünü uçarak geçer" diyerek şair, sevgilinin bakış okunun şehidi olan âşığın, okun kanatlarıyla Sırat Köprüsü'nü uçarak, kolayca geçeceğini söyler. Âşığın Sırat Köprüsü'nden kolayca geçmesinin sebebi aşk şehidi olmasıdır.

Kabre iletdüm hayâl-i hâlûñi

Daneyi iltür nite kim hâke mûr (G.45, b.4, s.143)

"Karıncanın taneyi toprak altına götürmesi gibi beninin hayalini mezara götürdüm" diyen âşık, kendisi ile karınca arasında benzerlik ilişkisi kurar. Karıncanın bulunduğu yiyeceği toprak altındaki yuvasına götürmesi gibi, sevgilinin beninin hayalini öldüğünde yanında kabre götüreceğini söyler. Öldüğü zaman bile sevgilinin hayalinden uzak olmama isteğini dile getirir.

Tutalum ol sanem beni öldürmeyüp gide

Şemşir-i hecri hîç ola mı beni koya sag (G.117, b.3, s.193)

"Tutalım ki o sevgili beni öldürmeden gitti. Ayrılık kılıcının beni hiç sağ bırakması mümkün mü?" beytinde de sevgili âşığı öldürmese de âşığın ayrılık kılıcıyla öleceği, ayrılığın âşığın ölmesi için yeterli sebep olacağı dile getirilir.

Alup cânımı bir bûse virürseñ

Mesîhî bendeñe ni'me'l-bedeldür (G.54, b.5, s.150)

"Mesîhî kölene bir buse verip canını alırsan ne güzel bir bedeldir" beytinde şair, sevgilinin busesine karşılık canını vermeye razı olur.

² Örnek beyitler Mesîhî Divanı'nın kaynakçada verilen baskısından alınmış olup örneklerden sonra verilen, nazım şekli, beyit ve sayfa numaraları bu baskıya aittir.

Dirliğimde kılmadum hod hâk-i pâyuñ kesbini

Öldüğümde basasın bârî kadem sin üstine (G.225, b.3, s.261)

“Diriliğimde ayağının tozuna ulaşamadım. Bari öldüğümde mezarım üzerine ayak bas” beytinde âşık, diriyken (sağken) ulaşamadığı sevgilinin ayağının tozuna ancak öldüğü zaman, sevgili mezarına ayak bastığında ulaşmayı diler.

Rahm itmedüñ Mesîhîye bir kez egerçi kim

Gördükçe seni dir idi ey cân ölüyorsın (G.194, b.5, s.242)

“Ey cân Mesîhî’ye bir kez acımadın seni gördükçe ölüyorum der idi” diyen şair, sevgilinin acımasızlığını dile getirir. Onu gördükçe ölüyorum demesine rağmen sevgilinin kendisinin bu haline, acımadığını, aldırmadığını söyler.

Kaplamadın Mesîhîyi jeng-i ecel şehâ

Âyine-i vücûdına eyle safâ nazar (G.88, b.5, s.174)

“Ey padişah (sevgili) Mesîhî’yi ecel pası kaplamadan, (Mesîhî’nin) vücut aynasına rahatlatıcı, güzel bir bakışla bak” beytinde şair, vücudunu aynaya benzetir. Ecel pası bu aynayı kaplamadan önce sevgilinin kendisine bakmasını ister. Ölmeden önce sevgilinin bakışına, ilgisine ulaşmayı diler.

Ey lebi mey-gûn ölürse nâr-ı hecrûnden Mesîh

Haşre dek anuñ mezârından gele bûy-ı kebâb (G.11, b.6, s.120)

“Ey şarap rengi dudaklı sevgili ayrılığının ateşinden Mesîhî can verirse kıyamete kadar onun mezarından kebab kokusu (yanık kokusu) gelir” Mesîhî ayrılık ateşinden ölürse kıyamete kadar mezarından kebab kokusu (yanık kokusu) geleceğini söyler. Ayrılık ateşinin şiddetini vurgular.

Hasret-i kaddüñ ile ger bu Mesîhî vire cân

Kabri üstinde bite serv-i hırâmân-şekil (G.150, b.5, s.214)

“Eğer bu Mesîhî boyunun hasretiyle can verirse mezarı üzerinde salınan serviler bitecektir” diyen şair, sevgilinin boyunun hasretiyle ölürse bu hasret yüzünden mezarı üzerinde sevgilinin boyuna benzeyen serviler olacağını anlatır.

Ger ben öliceğ kabrümü seyr ide ol şimşâd-kad

Serv-i revânlar bitüre üstümdeki hâk-i lahad (G.34, b.1, s.136)

“Eğer ben öldüğümde o şimşâd boylu sevgili kabrimi seyredirse üstümdeki mezar toprağında salınan serviler bitecektir” diyen âşık, yukarıdaki beyitte olduğu gibi, sevgilinin boyuna hasret gideceği için mezar toprağı üzerinde serviler biteceğini söyler.

Cânâ beni katl idiceğ it bûseñi himmet

Hoşdur kişide zîrâ sahâvetle şecâ’at (G.18, b.1, s.125)

“Ey sevgili beni öldürdüğün zaman bir buse ver. Çünkü kişide cömertlikle yiğitliğin bir arada olması hoştur” diyerek sevgiliye seslenen şair, kendisini öldürdüğünde sevgiliden bir buse bekler. Sevgili âşığı öldürmekle kahramanlık, yiğitlik göstermiş, buse vermekle de ölmek üzere olan bir kişinin son dileğini yerine getirerek cömertliğini ortaya koymuş olacaktır. Böylece yiğitlikle cömertlik sevgilinin kişiliğinde bir araya gelecektir.

Beni çü defn idesin hâke bîh-i süsen-veş

Mezârum üzre görine her üstühân hancer (G.93, b.7, s.177)

“Beni susam kökü gibi toprağa defnettiğinde, mezarım üzerinde her bir kemiğim hançer gibi görünecektir” beytinde de bedeninin bitki kökü gibi toprağa defnedildiği anlatılmaktadır. Mezardan çıkan kemikler hançer gibidir. Bu halleriyle aynı zamanda susam yapraklarına da benzerler.

Derd imiş emrâz-ı 'ışkuña devâ

Merg imiş mecrûh-ı tîgüne 'ilâc (G.26, b.2, s.131)

"Aşkının hastalıklarına devâ dertmiş. Kılıcınla yaralanmış olanın ilacı ölümmüş" diyen şair, ölümü aşk hastalığından kurtulmanın çaresi olarak görür.

Tab'um şu deñlü münharif olmuştur ey tabîb

Kim şerbet-i ecel durur ancak şifâ baña (G.7, b.4, s.118)

"Ey doktor tabiatım (yaradılış, huy, mizaç) o denli bozulmuş, değişmiştir ki bana ancak ecel şerbeti şifa olur" diyerek şair doktora seslenir. Sağlığının çok bozuk olduğunu, ancak ecel şerbeti içerek iyileşebileceğini söyler. Çaresiz derdi olanların ölümü çare olarak gördüklerini anlatır. Eceli şerbete benzettir.

Hecründen âfet oldu çün baña ümîd-i vuslatuñ

Ben şimdi bildüm intizâr olduğın ölümden eşed (G.34, b.2, s.136)

"Kavuşma umudu bana ayrılığından daha kötü göründü. Ben şimdi bildim beklemenin ölümden daha zor olduğunu" beytinde şair, ayrılıkla ölümü kıyaslar ve ayrılığın ölümden zor olduğuna karar verir.

Rahmden sanma beni ol sanem öldürmedüğün

Dirligümün bilür olduğunı ölümden eşed (G.35, b.2, s.137)

"O sevgilinin beni bana acıdığı için öldürmediğini sanmayın. Yaşamamın ölümünden daha zor olduğunu bilir" diyen şair, sıkıntı içinde aşk derdiyle yaşamının ölümden daha zor olduğunu söyler.

Ey Mesîhî bizi öldürmeye 'âr ideli yâr

Hak bilür dünyeden usandug u cândan bezdük (G.135, b.5, s.204)

"Ey Mesîhî sevgili bizi öldürmeye utandığından beri Allah bilir dünyadan usandık, candan bezdik" beytinde de âşık sevgilinin kendisini öldürmekten vazgeçmesini istemez.

'Âr ider hûblar öldürmege ben haste-dili

Kendü kendümi dem irişi ki kurbân kılam (G.167, b.3, s.225)

"Güzeller ben hasta gönüllüyü öldürmeye utanır. Kendi kendimi kurban etmenin zamanı geldi" beytinde de âşık, güzellerin haline acımayıp onu öldürmekten utanmaları yüzünden kendi kendini öldürme vaktinin geldiğini söyler.

Kişi sag olup olmaksansa mahrûm

Ölüp yegdür anılmak bâri merhûm (G.157, b.1, s.219)

"Kişinin sağ olup (sevgiliden) mahrum olmasındansa bari ölüp merhum olarak anılması daha iyidir" diyen şair, sevgiliden uzak geçirilecek bir hayat yerine ölüp merhum olarak anılmayı tercih eder.

Ben toprag olmuş umar isem n'ola vasluñ

Âhir çoğ ak bedenleri bu kara yer koçar (G.74, b.3, s.165)

"Toprak olmuş ben sana kavuşmayı umarsam ne olur? Sonunda bu kara yer çok ak bedenleri kucaklar" beytinde âşık ölüp giderken bile sevgiliye kavuşmayı umar ve bunun garip karşılanmamasını ister. Ayrıca bir gün herkesin toprağa gireceğini, ölümden kaçılmayacağını söyleyerek sevgiliyi uyarır. Sevgilinin kendisinin isteğini gerçekleştirmesinin iyi olacağını söylemeye çalışır.

Hâlüm benüm şu demde 'iyân ola saña kim

Kabr içre eyleye beni bir gün nihân ecel (G.147, b.4, s.212)

"Sana benim halim ecel bir gün beni kabir içinde gizlediği zaman açık, belli olacaktır" beytinde, âşık sevgilinin kendisinin ne halde olduğunu ancak kendisi öldükten sonra anlayacağını söylemektedir.

Mesîhî derd-i cânândan ölürse

Yaza seğ-i mezârında hüve'l-hay (G.266, b.7, s.288)

"Mesîhî sevgilinin derdinden ölürse mezar taşında "hüve'l-hay" (o diridir) yaza" beytinde şair, aşk derdinden öldüğü için aşk şehidi olduğundan dolayı kendisinin mezar taşında şehitlerde olduğu gibi, diri olduğunun yazılmasını söylerken şehitlik inancıyla birlikte, mezar taşlarına yazı yazılması geleneğini de hatırlatır.

Mesîhî bir gün ey dilber ölür yolunda gerçekden

İnan vallâhi billâhi ve tallâhi yalanum yok (G.124, b.5, s.197)

"Ey sevgili gerçekten bir gün Mesîhî yolunda ölür. İnan vallahi, billahi, tallahi yalanım yok" beytinde de şair, sevgiliye seslenerek onun yolunda bir gün gerçekten öleceğine inanmasını ister.

Öldürdü urup tîğ ile bîmâr Mesîhî

Hoş itdi iyü vurdu n'ola kolına kuvvet (G.19, b.6, s.126)

"Öldürdü kılıçla vurup hasta Mesîhî'yi. Hoş etti, iyi vurdu. Ne olacak koluna kuvvet" beytinde Mesîhî hasta olduğunu, sevgilinin kılıçla vurup kendisini öldürdüğünü ve kendisinin bu duruma memnun olduğunu söyler. Çünkü hastalıkla uğraşmaktansa ölüp kurtulmak daha iyidir.

Öldi ışkuında Mesîhî bulmaz dahi necât

Gerçi taşra bıragur mürdeyi bahr-i mevvâc (G.25, b.6, s.131)

"Mesîhî aşkından öldü kurtuluş bulamaz. Gerçi çok dalgah deniz ölüyü dışarı (kıyıya) bırakır" beytinde sevgilinin aşkıdan ölen Mesîhî kurtuluş bulamayacağını söyler. Ayrıca dalgah denizin ölüyü sahile, kıyıya bırakacağı inancına dikkati çeker.

Aşağıdaki iki beyitte de divan şirinin geleneksel tiplerinden biri olan zahitle ölüm ilgisi üzerinde durulmuştur.

Korkutmagl ölümle Mesîhîyi zâhidâ

Hecr-i nigârdan olacağı yoga eşed (G.37, b.5, s.138)

"Ey zâhit Mesîhî'yi ölümle korkutma. Sevgiliden ayrı olmaktan daha zor olacak değil ya!" diyen şair, zahide seslenerek kendisini ölümle korkutmanın faydası olmadığını çünkü sevgiliden ayrı kalmanın ölümden beter olduğunu söyler. Ölümle ayrılık kıyaslandığında hep ölüm daha kolay görünür.

Ölürem zâhidün gördükçe yüzün

Ki zîrâ bilürem şeyh-i eceldür (G.54, b.4, s.150)

"Zâhidin yüzünü gördükçe ölürüm. Çünkü ecel şeyhi olduğunu bilirim" diyen şair, zâhidi ecel şeyhi olarak gördüğünü söyler.

Mesîhî şiirlerinde şehitlik inancıyla ilgili öğelere de yer vermiştir. Müslüman halk inançlarına göre şehitlik kutsaldır. Şehitler Allah katında ödüllendirileceklerdir. Şehitler yıkanmadan ve elbiseleri çıkarılmadan gömülür. Çünkü şehitlerin ölmediğine sonsuza kadar Allah katında yaşayacaklarına inanılır (Hançerlioğlu, 1984: 568, 576-577). Şehitlik inancıyla ilgili olarak divan şiiri örneklerinde aşk derdiyle ölen aşk şehitlerinin günahsız olduğu düşüncesi de sıklıkla söz konusu edilir. Bu düşüncenin temeli peygamberin konuyla ilgili hadisine dayanır. Aşağıdaki beyitlerde şehitlik inancıyla ilgili düşüncelere yer verilmektedir;

Ey kamer-ruh nûr-veş in bârî geh geh kabrûme

Tîğ-i hecr ile beni çün bî-günâh itdün şehîd (G.38, b.3, s.138)

"Ey ay yüzlü bari zaman zaman nur gibi kabrime in. Çünkü beni ayrılık kılıcıyla günahsız şehit ettin" diyen şair, sevgilinin yolunda ölenlerin şehit olacağını ve şehitlerin kabrine nur indiği inancını hatırlatır.

Ölice kabrümüze ugrar iseñ

Nûra müstagrak ola türbetümüz (G.100, b.5, s.181)

“Öldüğümüzde kabrimize uğrarsan türbemiz nurla dolacaktır” diyen şair, yukarıdaki beyitte olduğu gibi mezara nur inmesi inancına değinir.

Çevre yanunda görinen lâleler ey serv-kad

Her birisi bir şehidün dide-i hûn-bârıdur (G.50, b.3, s.147)

“Ey servi boylu çevrende görünen lalelerin her birisi bir şehidin kan ağlayan gözüdür” diyen şair, laleleri kan ağlayan şehitlerin gözlerine benzetir.

Bî-çâre Mesihîyi şehid itdi güzeller

Miskîn kişiyi kodılar eñ soñra kefensüz (G.98, b.5, s.180)

“Güzeller çaresiz, zavallı Mesihî’yi şehit ettiler. Miskin (âciz, zavallı) kişiyi en sonunda kefensiz bıraktılar” diyen şair, şehitlerin kefene sarılmadan elbiseleriyle gömülüklerini hatırlatır.

Ger bizi şehid eyler ise senün için Hak

Mahşerde kefen gibi olsar yüzümüz ak (G.124 b.1, s.197)

“Eğer Hak bizi senin için şehit ederse, kıyamet gününde yüzümüz kefen gibi ak olacaktır” diyen şair, şehit olduğu için günahlarının affedileceğini, şehitlerin günahsız olduğunu söyler.

Sen semen-çehre için ger beni devrân ide hâk

Yüzümüñ aklıgına vire şehâdet kefenüm(G.153, b.2, s.215)

“Devrân beni sen yasemin yüzlü için toprak ederse kefenim yüzümün aklıgına şahit olacaktır” diyen şair, yukarıdaki beyitte olduğu gibi bu beyitte de sevgili yüzünden öldüğü için kendisinin aşk şehidi olacağını ve günahlarının affedileceğini anlatır.

‘İşkuñ şehidiyüm ki bu dâg-ı siyâhlar

Güyâ ki zâglardur üşer’ yimege etüm (G.154, b.5, s.216)

“Aşkın şehidiyim. Bu siyah yaralar sanki etimi yemeye gelen kargalar gibidir” beytinde de şair, aşk şehidi olduğunu, vücudunda açılan siyah yaraların da etini yemeye gelen kargalara benzediğini anlatır.

Şehid iderse Mesihîyi hecr-i tîg-i müjeñ

Kılıç gibi görine kabri üzre cümle giyâh (G.204, b.5, s.248)

“Mesihî’yi kılıcının ayrılığı şehit ederse, kabri üzerindeki bütün otlar kılıç gibi görüne” beytinde de yine şehitlik inancı söz konusu edilir.

Ölse Mesihî kimse kara giymesün k’anuñ

İki cihânda yüzi kefen gibi ak durur (G.68, b.7, s.161)

“Mesihî ölürse kimse kara giymesin. İki dünyada yüzü kefen gibi aktır” beytinde ölümden sonra yas tutma âdetinden (Örnek, 1971: 81 v.d.) söz eden Mesihî kendisi öldüğü zaman kimsenin siyahlar giyip yas tutmasını istemez. İki dünyada da yüzünün kefen gibi ak olacağını söyler. Kara giyerek yas tutma geleneğini hatırlatırken; kara matem elbisesi ile ak kefen arasındaki zıttıktan yararlanır.

Aşağıdaki beyitlerde de ölüm anı ve ecelle ilgili kimi duygu ve düşüncelerle, ölüm anındaki kişide gözlemlenen bazı fiziksel ve duygusal özellikler söz konusu edilir.

Gafletde iken alma Mesihîyi eyâ mevt

Hîç bir kişiyeye uyur iken el mi yokarlar (G.57, b.7, s.152)

“Ey ölüm Mesihî’yi dalgınlık, dikkatsizlik hali içindeyken alma. Bir kişi uyurken hiç ona el sürülür, dokunulur mu?” beytinde Mesihî ölümün kendisine gaflet halindeyken gelmesini istemez. Uyuyana dokunmanın doğru olmayacağını söyler. Ölümün ansızın,

beklenmedik bir anda gelip insanı şaşırtacağını vurgular. Ashında istenen bu değildir. Ama ölüm istediğimiz anda değil istemediğimiz anda çıkıp geliverir.

Ey ecel çünkü Mesîhî içmedi âb-ı hayât

Hızır-veş anı niçün kılmak dilersin nâ-bedîd (G.38, b.5, s.139)

“Ey ecel Mesîhî ölümsüzlük suyu içmedi ki, Hızır gibi niçin onu görünmez kılmayı istersin?” beytinde şair, ecelin kendisini almasını istemez. Hızır’ın âb-ı hayat içerek görünmez oluşuna telmih yapar.

Firkatında gözlerümi ger yuma dest-i ecel

Tâ kıyâmet vasl umup açık tura çeşm-i ümîd (G.39, b.5, s.139)

“Ayrılığında eğer ecelin eli gözlerimi yumarsa; kıyamete kadar kavuşmayı umup ümit gözüm açık duracaktır” beytinde, âşık sevgiliden ayrıken ölürse, kıyamete kadar kavuşma umuduyla gözünün açık kalacağını söyleyerek, isteğine kavuşamayan kişinin gözü açık gideceği inancını hatırlatmaktadır.

Dem-i âhirde dilüm bağlama ey dest-i ecel

K’ol vefâsuz sanem için biraz efgân kılâm (G.167, b.4, s.225)

“Ey ecelin eli son nefeste dilimi bağlama ki o vefasız put gibi güzel sevgili için inleyip bağırayım” beytinde âşık, eceli gelip son nefeste dilinin tutulmamasını, sevgili için feryat etmeyi ister. Ölmek üzere olan kişinin son nefeste dilinin tutulduğunu vurgular.

Eğer efsûn-ı ecel bağlamaz ise dehenüm

Cân virürken lebûnüñ zikri ola her suhanum(G.153, b.1, s.215)

“Eğer ecel büyü can verirken ağzımı bağlamazsa her sözüm dudağının-zikri olacak, onu anlatacaktır” beytinde de yine yukarıdaki beyitte olduğu gibi ecel anında kişinin ağzının bağlanmasından söz edilmektedir. Âşık, eğer ecel ağzını bağlamazsa son nefeste bile sevgilinin dudağını anmaktan geri kalmayacağını söylemektedir.

Gözümde ağlamakdan kalmadı yaş

Öliceğ agzuma kim tamzurur su(G.199, b.3, s.245)

“Gözümde ağlamaktan yaş kalmadı. Ölünce ağzıma kim su damlatır” beytinde, halk arasında yaygın olan bir inanca işaret edilmektedir. Bu inanca göre şeytan ölmek üzere olan insanın imanına karşılık ona su verir. Söz konusu inanç dolayısıyla ölmek üzere olan kimsenin ağzına su ya da zemzem damlatılarak şeytanın su karşılığı kişinin imanını alması engellenmiş olur.

Aldı eline tîr-i kazâ vü kemân ecel

Bolay ki beni eyleye yâ Rab nişân ecel(G.147, b.1, s.211)

“Ecel eline kaza oku ve yayını aldı. Ya Rab ola ki beni hedef eyleye” beytinde de şair, ecelin kendisini hedef alma ihtimalinden söz eder.

Gizlenmeyince yire meded yok Mesîhiyâ

Kim her ne yaña kaçsañ olur dîde-bân ecel (G.147, b.7, s.212)

“Ey Mesîhî yere gizlenmeyince çare yok. Her ne yöne kaçsan ecel gözcü olur” beytinde şair, ecelden kaçmanın mümkün olmadığını söyler.

Yetmez mi sen gedâya bu beglik Mesîhi kim

Kabre degin düze saña taht-ı revân ecel(G.147, b.6, s.212)

“Mesîhî sen dilenciye bu beylik yetmez mi? Ecel kabre kadar sana taht-ı revân düze” beytinde cenazenin el üzerinde kabre kadar taşınması olayı söz konusu edilmektedir.

Ger Mesîhî öliceğ cânı çıka eflâke

İsi karşı gelüben gökde aña vire yirin (G.196, b.5, s.243)

“Eğer Mesihî ölürse canı göklere çıktığında İsa karşı gelerek gökteki yerini ona verecektir” beytinde de Mesihî, Hz. İsa'nın göğe yükseldiği inancına telmihte bulunur ve kendisi öldüğü zaman İsa'nın gökteki yerini alacağını söyler. Ayrıca İsa'nın diğer adının Mesih olduğunu da hatırlatmış olur.

Yine envâ'-ı şükûfeyle bezendi bâg u râg

'Aş için kurdı çiçekler sahn-ı gülşende otag

Kim bile ol bir bahâra kim ölüp kim kala sag

'Aş u nûş it kim geçer kalmaz bu eyyâm-ı bahâr

(Mütekerrir Murabba', 8. bend, s.160)

Yukarıdaki dizelerde ise, bağın bahçenin gezinti yerlerinin çeşitli çiçeklerle dolu olduğu, çiçeklerin eğlenmek için gül bahçesinde otag kurdukları, bir sonraki bahara kimin ölüp kimin sağ kalacağını bilinmediği, bu nedenle bahar günlerinin yeme içme ile zevk içinde geçirilmesi gerektiği söylenir. Hayatın gelip geçici olduğu ve ölümün ne zaman geleceği bilinmediği için bahar günlerinin zevkle, eğlenceyle değerlendirilmesi, güzel yaşanması tavsiye edilir.

SONUÇ

Mesihî şiirlerinde divan şiiri geleneğinde sıkça rastlanan; sevgilinin acımasızlığı, âşığa eziyet etmesi, onun halinden bir türlü anlamayışı, derdine deva olmayışı, sevgili yüzünden aşk şehidi olma, aşk derdinden kurtuluşun ancak ölümle mümkün olduğu, sevgiliden ayrı olmanın ölümden daha beter oluşu, sevgilinin hasretiyle ölen âşığın mezarının üzerinde biten ağaçların, otların âşığın sevgiliye hasretini anlatacağı, âşığın ölümle burun buruna, sıkıntılı, hasta, dertli ve dayanılmaz acılar içinde olduğu v.b. düşüncelere yer vermiştir. Şair, bu düşüncelerden yola çıkarak âşığın ölüm karşısındaki durumundan söz eder. Ağırıklı olarak sevgili-âşk-ölüm ilişkisi üzerinde durur. Sevgilinin eziyetleri sonucunda âşığın ölecek duruma gelmesi, âşığın çaresiz aşk derdiyle yaşamaktansa ölüme razı olmasından, ayrılıkla ölüm karşılaştırmasında ayrılığın ölümden zor oluşu v.b.gibi düşünceleri ele alır.

Mesihî'nin şiirlerinde ölümle bağlantılı olarak şehitlik inancı ve buna bağlı düşünceler de önemli yer tutar. Söz konusu şehitlikle ilgili inanç ve uygulamalar arasında şehitlerin (özellikle aşk şehitlerinin) günahsız oluşu, kefensiz gömülmeleri, kabirlerine nur inmesi v.b. sayılabilir. Ayrıca ölmek üzere olan kişide görülen değişikliklerden, ecelin ansızın gelmesi, ecel karşısında insanın çaresizliği, eceli gelen kişinin dilinin tutulması, isteğine kavuşamayan kişinin öldükten sonra gözünün açık kalması, ölmek üzere olan kişinin ağzına su damlatılması, denizin ölüyü dışarı bırakması, cenazenin kabre el üstünde taşınması, mezar taşına yazı yazılması, ölünün ardından yas tutulması v.b. gibi ölümle ilgili âdet, inanç ve davranışlara da yer verilmiştir.

Mesihî Divanı'nın taranması sonucunda şairin şiirlerinde ölüme dair pek çok özelliği söz konusu ettiği, bütün bunları dile getirirken de ölümün çok korkulan acı bir olay olmaktan ziyade dünyadaki sıkıntılardan kurtulma sebebi olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Ölüme dair çeşitli fikirlerin, duygu ve düşüncelerin verilişinde anlatımda kullanılan söz varlığının, ölümün gerçekliğine paralel olarak daha açık ve anlaşılır olduğu dikkati çekmektedir. Şair, ölüm ve ölümle ilgili unsurları açık ve dolaysız anlatan kelime ve kavramlara, deyimlere şiirlerinin kelime kadrosunda oldukça sık yer vermiştir.

Mesihî Divanı'nda yer verilen âdet ve inançlar İslâmî inanç ve uygulamalardandır. Mesihî Divanı, şairin yaşadığı döneme ait ölümle ilgili kültürel öğeler, âdet, gelenek ve inançlar bakımından zengin içeriğiyle divan şairinin toplumdan ve yaşamdan uzak olmadığını göstermektedir. Ayrıca, divan şairi ve şiirinin farklı bakış açılarıyla değerlendirildiği takdirde kültür hayatımızın değişik evrelerinin zaman içinde geçirdiği değişimi izleme fırsatı bulmanın mümkün olduğunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle divan şiiri kültür kaynağı olarak da ele alınıp incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aykut, A.Sait, 2004, "Ölüm: Aşk ve İnanç Renginde", *Cogito: Ölüm Bir Topografya*, S.40, Yapı Kredi Yay., İstanbul, s.192-211.
- Batıslam, H.Dilek, 1999, "Gazellerdeki Ölüm ve Mezar Konulu Beyitler Üzerine Bir Değerlendirme", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, Mezarlıklar Vakfı Yay., İstanbul, s.271-288.
- Batıslam, H.Dilek, 2003, "Divan Şiirinde Âşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü ve Ölüm", *Folklor/Edebiyat*, C.IX, S. XXXIV, Ankara, s.186-199.
- Hançerlioğlu, Orhan, 1984, *İslâm İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İsen, Mustafa, 1994, *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, 2. Baskı, Akçağ Yay., Ankara.
- Mesihî Divanı*, 1995, (Haz. Mine Mengi), AKDITYK, AKM. Yay., Ankara.
- Örnek, Sedat Veyis, 1971, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, A.Ü. DTCF. Yay., Ankara.
- Toprak, Süleyman, 1997, *Ölümden Sonraki Hayat (Kabir Hayatı)*, 7. Baskı, Esra Yay., Ankara.
- Uludağ, Süleyman, 1996, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul.
- Yeniterzi, Emine, 1999, "Divan Şiirinde Ölüm Dair Bazı Hususlar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.5, Konya, s.115-139.

ÖZET

Edebiyatımızın değişik dönemlerinde farklı değerlendirilen ölüm teması, divan şiirinde de dönemin düşünce ve sanat anlayışı doğrultusunda, çeşitli özellikleri dolayısıyla söz konusu edilmiştir. Divan şâirleri ölümü, kabul edilmesi gereken bir yaşam gerçeği olarak görmüş, ölümle ilgili duygu ve düşüncelerini ise daha çok mersiyeler aracılığıyla dile getirmişlerdir. Mersiyelerde ölenin kaybindan duyulan üzüntü ve yas tutma ile ilgili duygulara yer verilip ölenin övgüsü yapılmıştır. Ölene rahmet, kalanlara sabır dilenmiştir. Divan şiirinde mersiyelerde ve diğer şiirlerde ölüm teması ile ilgili duygu ve düşünceler İslâm inancı ve tasavvuf çerçevesinde ele alınmıştır.

Bir divan şâiri olan Mesîhî Divanı'nı tarayarak seçtiğimiz örnek beyitler aracılığıyla Mesîhî'nin şiirlerinde ölüm ve ölümle ilgili hangi düşüncelere yer verdiğini ortaya koymaya çalışacağız. Yapacağımız bu çalışmayla Mesîhî'nin dolayısıyla divan şâirlerinin ölüm temasını ele alış biçimini, şiirlerinde ölümle ilgili hangi kültürel öğelere, inançlara, gelenek ve göreneklere yer verdiğini; dönemin toplumsal yaşamına dair ipuçlarını belirlemeyi amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimler: Mesîhî, Divan Şiiri, Ölüm.

DEATH ELEMENTS AND ELEMENTS RELEVANT TO DEATH IN THE DIVAN OF MESÎHÎ

Summary

In the different periods of our literature death theme that is evaluated variously, also in divan poetry, in the direction of the periods' idea and art comprehension have been discussed with its different properties. Divan poets have seen and accepted the death as a reality of life and they have uttered mostly their emotions and opinions by dirges. In the dirges, the emotions relevant to mourning and affliction because of losing the decedents had been said and cited. God mercy for the decedents, patience for the survivors is wished. In Divan poetry, dirges' and other poems' emotions and opinions relevant to death theme had handled in Islam belief and in Sufism.

We are going to display, which opinions about death and relevant to death are handled in Mesîhî's poems with the help of verses' examples that have been chosen by researching Divan of Mesîhî, who was a divan poet. With the help of this study, we are going to aim to determine the clues about the social life of the period, which cultural elements, beliefs and traditions have given way to handle conformation of death theme in divan poets and Mesîhî, and in their poems.

Key words: Mesîhî, Divan Poetry, Death